

Nationaal Park
Drents-Friese Wold

Nationaal Park
Dwingelderveld

Holtingerveld

Informatiebulletin

VELDWIJZER

Boskap feiten voor fabels

In dit nummer

- Boskap, bosbeheer, bosuitbreiding
- Heide weer open
- Broedvogels in 2019
- Broedgeval oehoe
- Gevolgen droogte
- Op weg naar wilde natuur
- Vrijwillige boswachters in Drents-Friese Wold
- Sprokkelwark

Afgelopen voorjaar ontstond er commotie in de media over onze bossen. Hoe was het mogelijk, vroegen velen zich af, dat natuurorganisaties bos kappen terwijl we vanwege de klimaatverandering juist meer bos nodig hebben om kooldioxide vast te leggen? Bos was ineens het gesprek van de dag. In het debat sneeuwden nuances onder en bleven de feiten vaak onderbelicht. Ook in Zuidwest-Drenthe en aangrenzend Friesland worden om verschillende redenen soms bomen gekapt. Daarom proberen we in deze Veldwijzer de zaken nog eens helder op een rij te zetten. Waar wordt er bos gekapt en met welk doel? Wie is daar nu eigenlijk verantwoordelijk voor? En neemt de oppervlakte bos echt af? (Spoiler: nee, die neemt per saldo toe.)

Jaargang 5
nummer 2 – 2019
Verschijnt 2x per jaar

De ene kap is de andere niet

Er zijn verschillende redenen waarom bos gekapt wordt, en ze maken een groot verschil voor de manier waarop dat gebeurt én voor het eindresultaat. Uko Vegter, Hoofd Natuur en Landschap van Het Drentse Landschap, legt uit: 'Er wordt bos gekapt in het kader van het beheer van het bos zelf, en er zijn plekken waar bos wordt gekapt om plaats te maken voor andere natuur, zoals heide of stuifzand. In de discussie dit voorjaar liep beide zaken vaak door elkaar, maar het is belangrijk om het onderscheid te maken.' In het eerste geval blijft het bos gewoon bos, in het tweede geval verdwijnt er bos.

Vegter: 'Boskap in het kader van bosbeheer vindt bijvoorbeeld plaats in bossen met een natuurdoelstelling om het eenzijdige voormalige productiebos om te vormen tot een gevarieerd loofbos met bomen van verschillende soorten en leeftijden door elkaar. Dat gaat niet helemaal vanzelf, daarvoor haal je soms naaldbomen weg. Daardoor komt er ruimte vrij voor andere soorten en valt er meer licht op de bodem, waardoor zich onderetages kunnen ontwikkelen en het bos structuurrijker wordt. Dat doe je gefaseerd. Daarnaast is er bos waarvoor houtproductie als doelstelling geldt en daar gaat het weer iets anders. Overigens heeft

Het Drentse Landschap geen bos met productiedoelstelling.' Over 'bos met productie' leest u verderop meer in het interview met Ronald Sinke van Staatsbosbeheer. Hoe dan ook, natuurbos of bos met productie, in beide gevallen geldt: het bos verandert, maar er gaat geen vierkante meter af. Bos blijft bos.

Op een aantal plekken is iets anders aan de hand: daar verdwijnt bos om er bijvoorbeeld heide te herstellen of te ontwikkelen (in Drenthe kun je dan bijna altijd zeggen: opnieuw te ontwikkelen) of om stuifzand of veentjes meer ruimte te geven. Vaak gaat het dan om verwijderen van 'opslag': spontaan opgekomen jonge bomen waardoor heide en veen dichtgroeit. In die gevallen wordt bos andere natuur. Daar kunnen goede redenen voor zijn; daarover gaat het volgende verhaal, een gesprek met gedeputeerde Henk Jumelet. Het is namelijk vooral de provincie die het bos- en natuurbeleid bepaalt. De terreinbeheerders zijn 'slechts' uitvoerder.

*Gedeputeerde Henk Jumelet:
'Juist variatie in landschap maakt Drenthe zo aantrekkelijk'*

Unieke natuur bewaren is blijven beheren

Op een mooie ochtend in augustus staan we met Henk Jumelet, de gedeputeerde die het natuur- en bosbeleid van de provincie in zijn portefeuille heeft, aan de rand van het Echtener Paradijs in de boswachterij Ruinen. 'Je kunt de dag minder beginnen', zegt Jumelet met noordelijk gevoel voor understatement. Dit is echt een paradijsje: Drenthe in het klein én op zijn mooist. Paars bloeiende heide, schilderachtige jeneverbessen, een ven met mooi begroeide randen, een stukje open stuifzand. Dat alles omringd door bos. 'Het is juist die variatie die Drenthe zo aantrekkelijk maakt. Dit is het landschap waarvoor zoveel toeristen naar onze provincie komen, en dat het tot een voorrecht maakt om hier te wonen.'

Heide, jeneverbessstruweel, stuifzand, veentjes: ze zijn karakteristiek voor Drenthe. 'Het zijn bovendien landschappen die in Europees verband zeldzaam zijn en waar bijzondere planten en dieren bij horen. In de Natura 2000-gebieden vinden we daar de beste voorbeelden van. Daarom hebben we afgesproken die bijzondere natuur te behouden en waar nodig te herstellen. Daarvoor moet je wel blijven beheren.' Wat er gebeurt als je dat niet doet, laat zich hier gemakkelijk raden. Links en rechts van de jeneverbessen zien we al jonge berken en dennen opkomen tussen de heidestruiken. 'Als je niet ingrijpt, verandert alles in bos en raken we die unieke natuur kwijt die juist de kracht van Drenthe vormt en die ook cultuurhistorisch waardevol is.'

Het is goed om het in perspectief te zetten: de boswachterij Ruinen is pas vanaf 1930 aangeplant, voor die tijd was dit allemaal heide. Het is dus logisch dat we iets van dat heidelandschap willen bewaren.'

Om de planten en dieren die daarin thuis horen te laten overleven, moeten die voldoende leefruimte hebben. De heide van het Echtener Paradijs was daarvoor te klein en daarom is er aan één kant een stuk bos gekapt. Daar groeit nu prachtige heide en er pronken tientallen jonge jeneverbessen: een groot succes als je bedenkt dat verjonging van de jeneverbess tot voor kort onmogelijk leek. Om vergelijkbare redenen moeten ook elders, bijvoorbeeld in het Drents-Friese Wold en het Dwingelderveld, soms stukjes bos wijken. 'Daarover hebben we met de beheerders, maar ook met het Rijk, afspraken gemaakt die zijn vastgelegd in beleids- en beheerplannen.'

'Daarmee is het dilemma duidelijk: aan de ene kant willen we bos erbij in het kader van het klimaatbeleid, aan de andere kant willen we soms bos verwijderen voor het behoud van de biodiversiteit, onze planten en dieren dus, maar ook van landschap en cultuurhistorie.' Onoplosbaar is het dilemma wat Jumelet betreft overigens niet. 'De afspraken die we met elkaar hebben gemaakt, zijn natuurlijk niet in beton gegoten. De wereld verandert, je kunt altijd nog eens kritisch kijken naar de keuzes die je hebt gemaakt en dat doen we in dit geval ook. We bekijken waar we met minder boskap toch de natuurdoelstellingen kunnen halen.' Het zal betekenen dat sommige projecten kleiner worden of zelfs vervallen.

Daarnaast streeft de provincie naar de aanleg van meer nieuw bos. Daarover gaat het volgende deel van dit verhaal.

Bos erbij? Wordt aan gewerkt

Dat bomen veel CO₂ 'afvangen' en dat bos dus belangrijk is in het klimaatbeleid, daarvan is iedereen doordrongen. Overheden en terreinbeherende organisaties, allemaal streven ze naar uitbreiding van de oppervlakte bos, landelijk en ook in Drenthe. Overigens is er in Drenthe ook in de afgelopen jaren al meer bos bijgekomen dan er is verdwenen. Maar iedereen wil een tandje bijzetten. 'Binnen natuurontwikkelingsgebieden en bestaande natuurgebieden zijn er kansen voor het ontwikkelen van nieuwe bossen. De komende tijd gaan we verkennen waar en hoeveel', vertelt gedeputeerde Henk Jumelet. 'Ook gaan we bekijken of het wenselijk is om met een grote ambitie voor nieuwe bossen te komen in samenhang met andere functies.'

Ook Staatsbosbeheer, Natuurmonumenten en Het Drentse Landschap kijken naar mogelijkheden voor bosuitbreiding binnen hun terreinen. Volgens Uko Vegter van Het Drentse Landschap is die ruimte er: 'bijvoorbeeld op geïsoleerde stukjes grasland in of bij bestaand bos.' Ook Staatsbosbeheer zoekt het onder meer in zijn graslanden, vertelt bosadviseur Ronald Sinke: 'We kijken naar de graslanden waarvan de ontwikkeling tegenvalt, waar we de natuurdoelstelling niet halen. Er komt wel een reeks afwegingen aan te pas; zo moet bos er bijvoorbeeld landschappelijk en cultuurhistorisch wel passen.' Bij het streven naar bosuitbreiding stuiten de natuurbeheerders op de grenzen van hun grondbezit. Liefst zouden ze er meer grond bij hebben, maar dat ligt momenteel moeilijk. 'Landbouwgrond is duur, en de landbouw zit er ook niet op te wachten om grond in te leveren', weet Sinke.

BLAUWE KNOOP

HEIDEBLAUWTJE

HEIDEORCHIS

DRAAIHALS

Wensnatuur? Echte topnatuur!

In de bosdiscussie van dit voorjaar werd nogal smalend gedaan over de heide en andere natuur waaraan bos wordt opgeofferd. Het zou om 'wensnatuur' gaan waar in werkelijkheid weinig van terecht zou komen. De bijzondere soorten zouden toch niet terugkeren. Maar in Zuidwest-Drenthe liggen de voorbeelden van het tegendeel voor het oprapen. Plekken waar nog niet zo lang geleden bos stond – vaak monoculturen van boomsoorten die voor houtproductie waren geplant op veel te slechte bodems – en waar nu fantastische natuur vol zeldzame en bedreigde soorten te vinden is. We doen een greep.

- De Holtveenslenk in het Dwingelderveld, waar monotoon productiebos heeft plaatsgemaakt voor natte heide met heideblauwtje, gevlekte orchis, moeraswolfsklauw en kleine zonnedauw, open water met onder andere roodhalsfuut en struweel met onder meer grauwe klauwier.
- Het Koelevaartsveen, eveneens in het Dwingelderveld, waar op de plek van bos nu de extreem zeldzame waterlobelia met duizenden tegelijk groeit.
- Het Anserveld, waar opslag is verwijderd, waardoor ruimte is ontstaan voor klapekster in de winter en adders in de zomer.
- Het Aekingerzand (Drents-Friese Wold), waar het aantal broedparen van de tapuit op de laatste binnenlandse broedplaats van ons land weer toeneemt, mede dankzij broedgevallen op locaties waar eerst grove dennenbos stond.
- Teruggezet bos langs het Wapserveld (eveneens Drents-Friese Wold) waar nu de draaihalz broedt.
- De Kleine Startbaan in het Holtingerveld, waar dicht bos heeft plaatsgemaakt voor heischraal grasland met liggende vleugeltjesbloem, klein wintergroen, gevlekte orchis, blauwe knoop en heidekartelblad.

*Gebiedsmanager Ruud Kreetz:
'We gaan nog omzichtiger te werk'*

Natuurmonumenten raadpleegde leden

In de storm die opstak over het bosbeheer kwam ook Natuurmonumenten vol in de wind te staan. 'Ik heb zelden een thema meegemaakt waar zoveel mensen op aanslaan', zegt gebiedsmanager Zuid Drenthe Ruud Kreetz. 'Voor veel mensen staan bomen symbool voor de natuur in het algemeen. Wij zijn hier wel gewend aan weerstand tegen bomenkap, maar voor het eerst kwam die nu ook uit de eigen achterban. We kregen verontruste brieven en telefoontjes van leden: is het nou echt nodig om zoveel te kappen? Voor ons reden om een pas op de plaats te maken en onze achterban te raadplegen.' De vereniging hield een online enquête over het thema, waar bijna tienduizend reacties op kwamen.

'Als wij bomen kappen is dat altijd ten behoeve van natuur en landschap', legt Kreetz uit. 'Bijvoorbeeld om voormalig productiebos mooier en soortenrijker te maken, stuifzand uit te breiden of heidevelden met elkaar te verbinden. Uit de enquête blijkt dat mensen er begrip voor hebben dat we om die redenen zo nu en dan bomen kappen, zolang dat maar kleinschalig gebeurt en er niet meer bomen sneuvelen dan nodig.' Naar aanleiding van de uitkomsten heeft Natuurmonumenten haar beleid op enkele punten

aangepast. 'We gaan voortaan nog omzichtiger te werk, de maximale omvang van een kapvlakte hebben we teruggebracht van twee hectare naar een halve hectare. Het hout dat we weghalen geven we een bestemming waarbij zo veel mogelijk CO₂ wordt vastgehouden. Daarom zijn we gestopt met de verkoop van haardhout, want in de brand steken is de slechtste bestemming. En we gaan voortaan elke hectare bos die we kappen elders compenseren, ook als we daar wettelijk niet toe verplicht zijn.'

Behalve het verwijderen van opslag, vooral in het Holtingerveld, staat er bij Natuurmonumenten in Zuidwest-Drenthe de komende jaren niet veel boskap meer op het programma. Een van de weinige locaties zijn de Anserdennen; daar gaat de organisatie een dichtgegroeid oud heideveld weer open maken. 'Hier kan heel mooie heide ontstaan op een plek waar mensen er volop van kunnen genieten, het ligt aan wandel- en fietsroutes en er is een camping vlakbij. We hebben een excursie met buurtbewoners gehouden om onze plannen uit te leggen en de deelnemers hadden er begrip voor. Zoals er altijd begrip ontstaat als je mensen meeneemt het veld in en uitlegt wat je doet.'

Ronald Sinke: 'Mengen, mengen, mengen'

Houtproductie is maatschappelijke taak

Staatsbosbeheer

Het overgrote deel van de bossen in onze regio (waaronder alle grotere boscomplexen) is aangelegd met houtproductie als doel. In veel van die bossen staat inmiddels de natuur voorop en is de productiefunctie verdwenen. Maar er zijn ook bossen die behalve voor natuur en recreatie ook nog steeds voor houtproductie dienen. De bossen van het Dwingelderveld, het Holtingerveld en het grootste deel van het Drents-Friese Wold zijn natuurbos. Hier wordt (nog) wel gekapt, maar dat dient alleen om de ontwikkeling naar meer natuurlijk bos op gang te helpen. Houtoogst op zich is hier niet het doel. De boswachterij Ruinen en het noordelijkste deel van het Drents-Friese Wold (De Bosberg bij Appelscha) hebben een productiefunctie.

Veel 'bos met productie' is van Staatsbosbeheer. Houtproductie is altijd een maatschappelijke taak van deze organisatie geweest en is dat nog steeds, vertelt Ronald Sinke, bosadviseur van Staatsbosbeheer voor de drie noordelijke provincies. 'Iedereen gebruikt hout, bijvoorbeeld in de vorm van de meubels die we kopen. Staatsbosbeheer produceert een deel van dat hout. Hout biedt een heel mooie kans om bij te dragen aan duurzaam gebruik van grondstoffen, het groeit immers altijd weer bij. Als je het goed doet, draagt het bovendien bij aan het klimaatbeleid: als je waardevol hout produceert dat je in de bouw en in meubels kunt gebruiken, verleng je de periode van CO₂-opslag.' Het beheer van het bos is daar dan ook op gericht, legt Sinke uit. 'Mooie bomen die goed hout gaan

opleveren, geven we de ruimte om goed uit te groeien.' Naast deze 'productiebomen' krijgen ook mooie, opvallende bomen dicht bij paden ('belevingsbomen') en bomen met bijvoorbeeld veel nestgelegenheid voor vogels ('natuurbomen') zo'n streepje voor. Anders dan in het natuurbos is grootschalige verandering van naald- in loofbos hier niet aan de orde; de naaldboomsoorten douglas en lariks leveren juist waardevol hout, legt Sinke uit. 'Wel is de leidraad bij het oogsten altijd: gevarieerder maken. Mengen, mengen, mengen.' Gemengd bos is namelijk niet alleen mooier en natuurrijker dan monoculturen van naaldhout, maar uiteindelijk ook beter uit het oogpunt van houtproductie: het is gezonder en beter bestand tegen stormen en allerlei ziektes en plagen. En het biedt plek aan boomsoorten die beter bestand zijn tegen de klimaatverandering.

Aan de verkoop van het geogste hout verdient Staatsbosbeheer geld. Ook dat is onderdeel van haar maatschappelijke taak, vertelt Sinke: 'Voor het beheer van het bos met productie krijgen we aanzienlijk minder geld per hectare. In de beheervergoeding is de overheid er al van uitgegaan dat we een deel van de kosten terugverdienen met de verkoop van het hout. Het wordt gezien als een maatschappelijk belang dat wij voor een deel onze eigen broek ophouden.' Dat Staatsbosbeheer meer bos zou kappen om meer geld te vangen klopt volgens Sinke niet: 'We oogsten al jarenlang ongeveer 300.000 kuub per jaar in heel Nederland.'

Heide weer open

Als heide niet wordt beheerd groeit ze na verloop van tijd dicht met bomen. In de Natura 2000 beheerplannen is het weghalen van opslag van jonge bomen daarom één van de maatregelen om heide te behouden. Dat is erg belangrijk voor planten en dieren die in de heide leven, zoals heideblauwtje, zandhagedis en klokjesgentiaan. Bovendien horen heidelandschappen van oudsher bij Drenthe en aangrenzend Friesland. Ze zijn een belangrijk onderdeel van ons cultuurhistorisch erfgoed. Het gaat bij deze vorm van heidebeheer niet om het kappen van bos, maar om het herstellen van heide in al haar facetten. In het afgelopen jaar hebben de beheerders weer wat heidegebieden aangepakt, zoals in het centrale heidegebied in het Holtingerveld en in het Uffelterveen. Ook in het Leggelderveld en lokaal in het Dwingelderveld is opslag weggehaald. Het resultaat is dat deze heidevelden hun open karakter weer hebben teruggekregen. Daarna is het zaak om de opslag goed onder controle te houden. Begrazing door schaapskuddes kan daartoe bijdragen. Dan blijft heide ook echt heide.

Herstel stuifzand en poel in Uffelterzand

Opslag weghalen kan ook een belangrijke maatregel zijn in andere natuurtypen die bij het heidelandschap horen. In het Holtingerveld is dit bijvoorbeeld aan de orde in het deelgebied Uffelterzand. Hier is recent opslag verwijderd om een bijzonder stuifzand te herstellen en om de poel met de grootste populatie kamsalamanders van Drenthe te behouden.

Midden in het Uffelterzand ligt een klein stukje stuifzand. De oppervlakte open zand was hier wel erg klein geworden: minder dan een halve hectare. Toch komen er nog kenmerkende planten voor zoals zandblauwtje en borstelgras, en

dat geeft aan dat hier mogelijkheden liggen voor herstel. Daarvoor is het gebiedje weer opener gemaakt, zodat de wind zijn werk kan doen en het zand open kan houden. Het 54 hectare metende Uffelterzand is een heel gevarieerd gebied, waarin ook poelen en moerassige laagtes liggen. Daarin komt de zeldzame kamsalamander voor. Een van de poelen, het Gat van Berend Boer, ook wel het Finse Meertje genoemd, huisvest zelfs de grootste populatie van Drenthe. Deze werd echter bedreigd doordat de plek te veel dichtgroeide. Om het leefgebied van de kamsalamander veilig te stellen is ook hier opslag verwijderd. Het Uffelterzand, voormalig defensieterrein, is particulier bezit. Het herstelproject is uitgevoerd onder regie van de Bosgroepen, een adviesorgaan voor met name particuliere natuurbeheerders, in het kader van het Natura 2000 beheerplan Holtingerveld.

Broedvogel-ups en –downs in 2019

ROODHALSFUUT
FOTO'S DIT ARTIKEL: HANS VAN DER MEULEN

De droogte in 2018 en 2019 had onmiskenbaar invloed op de broedvogelstand in het Dwingelderveld, het Drents-Friese Wold en het Holtingerveld in het afgelopen voorjaar. De lage waterstand in veel vennen resulteerde in lagere aantallen broedende watervogels zoals slobbeend (in Drents-Friese Wold van 22 naar 9 paar), zomertaling en watersnip. De futen in het Dwingelderveld zagen af van broeden en de roodhalsfuut bleef zelfs helemaal weg. Opvallend was de lichte toename in het Drents-Friese Wold van het paapje, een Rode Lijst-soort van vochtige heide, van 25 naar 30 territoria.

Kraanvogels

De droogte was ook een factor in het geringe broedsucces van de kraanvogels. Van de zeven paren in het Dwingelderveld begonnen er twee niet eens met broeden; één paar stopte tijdens de nestbouw, bij twee paren ging het in de eifase mis door predatie en één paar verspeelde al vroeg haar jongen. Slechts één paar lukte het een jong vliegvlug te krijgen. Van een van de beide paren in het Drents-Friese Wold mislukte tot twee keer toe het legsel; het andere paar had in elk geval twee weken lang een jong, dat vervolgens echter verdween. In het Holtingerveld zat één paar, dat geregeld tussen heide en cultuurland pendelde.

In de lift

Er zijn ook vogels die van het droge en warme weer lijken te hebben geprofiteerd. Daaronder ook enkele zeldzame soorten die de laatste jaren in deze regio toch al in de lift zaten. Zo ging de draaihals in het Drents-Friese Wold van 18 naar 23 territoria en in het Dwingelderveld van 8 naar 11. De recordaantallen grauwe klauwierien van vorig jaar werden alweer gebroken; er waren minstens 75 territoria in het Drents-Friese Wold, 31 in het Dwingelderveld en 23 in het Holtingerveld. Ook de nachtzwaluw blijft het goed doen. Goed nieuws is er ook van een andere zeldzame soort en een specialiteit van onze regio: de tapuit, een broedvogel van zandduinen. Op het Aekingerzand, de enig overgebleven binnenlandse broedplaats in ons land, ging de stand van 26 naar 42 paren (info Stef Waasdorp).

En verder nog...

Opmerkelijk waren de aantallen van de sterk bedreigde zomertortel: minimaal 30 territoria in het Drents-Friese Wold (15 in 2018) en 13 in het Dwingelderveld (afgelopen vijf jaar 3-9). Dat blijft natuurlijk peanuts vergeleken bij de vele honderden territoria van nog geen halve eeuw geleden. Wielewaal (74 paar) en fluitier (96) hadden opnieuw een topjaar in het Dwingelderveld. Raven waren met vier territoria vertegenwoordigd in het Drents-Friese Wold; er werden twee nesten gevonden, die beide mislukten. In het Holtingerveld was er minimaal één nest, waar één jong uitvloog.

ZOMERTALING

WATERSNIP

KRAANVOGELS

Met, als altijd, dank voor het telwerk en de gegevens aan Arend van Dijk (Drents-Friese Wold, Holtingerveld) en Joop Kleine (Dwingelderveld).

Nieuws over het project Drents-Friese Wold & Leggelderveld

De laatste fase

Eind dit jaar moeten alle uitvoerende werkzaamheden in het Drents-Friese Wold en het Leggelderveld in het kader van het project LIFE Going up a level klaar zijn. Dat wil niet zeggen dat er daarna niks meer gebeurt. In het zogeheten After Life Conservation Plan wordt het beheer voor de komende jaren vastgelegd. De Oude Willem is door tal van maatregelen ‘verbouwd’ tot natuurgebied. Verschralen van de grond door onder andere uitmijnen blijft hier echter ook in de komende jaren nodig. Ook in de andere deelgebieden is vervolgbeheer nodig, zodat ze zich verder ontwikkelen tot natuurgebieden waar we trots op kunnen zijn en met zijn allen van kunnen genieten.

WERKEN AAN DE DUKKER ONDER DE OUDE WILLEMSWEG EN DE SLENK.

Geslaagd Veldsymposium 2019

Op vrijdag 13 september vond alweer het vierde veldsymposium plaats. Dit keer konden we al de eerste resultaten laten zien van de werkzaamheden die de afgelopen jaren in het gebied hebben plaatsgevonden.

In de ochtend werden zo'n twintig bestuurders en partners rondgeleid door het gebied. 's Middags waren meer dan zestig omwonenden en overige belangstellenden aan de beurt om bijgepraat te worden door terreinbeheerders en partners in het project. Met twee bussen werden de belangstellenden rondgeleid langs alle vijf deelgebieden. Minder dan een jaar na de werkzaamheden waren nu al bijzondere waarnemingen te zien: in het Doldersummerveld is door de vernattingsmaatregelen het leefgebied van de klokjesgentiaan verbeterd, veenmos zorgt voor de eerste hoogveenvorming in het Leggelderveld en in de net gegraven vennen in en bij de Oude Willem zijn de eerste zonnedauwplantjes al gevonden. En ook in Boschoord zijn, na het kappen van zestig hectare bos ten gunste van de ontwikkeling van vochtige heide met vennen, al de eerste bloeiende heideplantjes gezien en kenmerkende soorten van een hoogveen zoals snavelbies, veenmos en dophei.

Willem Urlings,
voorzitter bestuurscommissie:

“Drenthe was ooit woest en ledig. Nu is het een provincie waar mensen wonen, werken, recreëren en landbouw bedrijven – én een provincie waar de natuur floreert.”

OUDE WILLEM VANUIT HOOGWERKER

BESTUURDERS IN HET LEGGELDERVELD

DE SLENK IN DE OUDE WILLEM

VEEN DOLDERSUMMERWEG

Het doel van dit project is om kwetsbare natuurtypen als heide, hoogveen en vennetjes de ruimte te geven. Dit betekent veelal dat de grondwaterstand omhoog gebracht moet worden. Het dempen van afwateringsloten en -kanalen die ooit zijn aangelegd ten behoeve van de landbouw en tegelijkertijd graven van laagten (slenken) moet ervoor zorgen dat (regen)water minder snel uit het gebied wordt afgevoerd. En dat de stad Meppel als ‘afvoerputje’ niet te maken krijgt met wateroverlast.

Life internationaal eindsymposium

FOTO: LAMMERT ALING

Ruim zestig onderzoekers en natuurbeheerders uit veertien landen namen deel aan het afsluitende symposium van het project LIFE Going up a level op 17 en 18 september in Lhee. Op verzoek van Brussel was het thema van deze tweedaagse 'De omvorming van landbouwgrond naar natuur'. Centraal stond de kennis die is opgedaan tijdens het uitmijnen in de voormalige landbouwenclave Oude Willem.

een bijdrage geleverd naar aanleiding van het experiment uitmijnen in de Oude Willem. Ook hier wordt de voormalige landbouwgrond fosfaatarm gemaakt door maaien en afvoeren, maar dan wel door vooraf de plantengroei te stimuleren door te bemesten (zonder fosfaat) of door klavers in te zaaien. Het effect is dat het fosfaat versneld uit de bodem wordt gehaald. Positief in het uitmijnexperiment is dat boeren uit de omgeving erbij worden betrokken en dat zij een opbrengst hebben in de vorm van maaisel dat ze kunnen gebruiken of verkopen.

Op de tweede dag van het symposium stond een veldbezoek aan het Noordenveld (Dwingelderveld), het Oostervoortse Diep bij Langeloo en de Oude Willem op de agenda. Drie gebieden in Drenthe die elk hun eigen aanpak kenden voor de omvorming van landbouw- naar natuurgrond. Onder begeleiding van de betrokken partijen (waaronder ook boeren) kregen de deelnemers uitleg over de maatregelen. De deelnemers konden de effecten van de verschillende werkwijzen met eigen ogen aanschouwen.

Noordenveld

Op het Dwingelderveld is een paar jaar geleden het Noordenveld aangepakt. Dat was een landbouwgebied van ongeveer 250 hectare. Hier is de hele bovenlaag afgegraven. Voor een optimaal herstel van de heide is hier geëxperimenteerd met het aanbrengen van heideplagsel en diverse mineralen. Het beste effect gaf volgens prof. Rudy Van Diggelen (Universiteit Antwerpen) het aanbrengen van heideplagsel, een soort grondtransplantatie. "Dan zorg je ervoor dat je niet alleen zaden in het gebied brengt, maar ook alle bodemschimmels die erbij horen. En dan gaan de ontwikkelingen heel snel. In het Noordenveld is zo in een paar jaar een soortenrijk heideveld ontstaan." Mooi is dat bijzondere soorten als klokjesgentiaan en rozenkransje het hier goed doen. Ook het Koelevaartsveen, een aantal jaren eerder aangepakt, mocht zich in de warme belangstelling van de congresgangers verheugen.

WELKOM DOOR BURGEMEESTER JAGER: 'WE HAVE TO ACT LIKE SUPERVISORS TO PRESERVE OUR NATURAL HABITAT AND HAND IT OVER TO THE NEXT GENERATIONS.' FOTO: LAMMERT ALING

Na een warm welkom door burgemeester Jager van de gemeente Westerveld werd uitgebreid stilgestaan bij natuurherstelprojecten in heel Europa. Soortenrijke graslanden zijn bijna helemaal verdwenen uit Europa, onder andere door de intensieve landbouw. De centrale vraag van het symposium was dan ook: 'Kun je voormalige landbouwgronden herstellen naar graslanden met een hoge soortenrijkdom en dus grote biodiversiteit?' Deelnemers uit heel Europa gaven antwoord op deze vraag. Het blijven maaien van overbemeste graslanden en afvoeren van het maaisel is een veelvoorkomende maatregel, maar dat is een zaak van lange adem. Vanuit het LIFE project Going up a level werd

VELDBEZOEK OUDE WILLEM
FOTO: MONIQUE PAS

Oude Willem

In de Oude Willem bekeken de deelnemers de uitgevoerde waterherstelmaatregelen, waaronder de aangelegde slenk, en de effecten van het uitmijnen (zie tekst elders op deze pagina's).

OP BEZOEK IN HET UITMIJNGEBIED BIJ LANGELOO
FOTO: MONIQUE PAS

Oostervoortse Diep

In de Roeghoorn langs het Oostervoortse Diep bij Langeloo is men al acht jaar bezig met het uitmijnen van voormalige landbouwgrond in een beekdalgebied. De resultaten zijn goed zichtbaar in de verschillende plots met verschillende aanpak. Ook in dit gebied helpen de boeren uit de regio met het maaien en afvoeren.

ROMKE POSTMA VAN
HET NMI VERTELT
OVER DE ZIN VAN
UITMIJNEN

OVERZICHT VAN HET UITMIJNGEBIED VAN DE
ROEGHOORN IN HET VOORJAAR

Eerste resultaten van het natuurherstel zijn positief

GEPLAGD GEBIED NAAST HET
DOLDERSUMMERVELD

DE EERSTE STRUIKHEIDE BLOEIT

TORMENTIL

Bloeiende hei naast het Doldersummerveld

Beheerder Harald de Graaf van Het Drentse Landschap was blij verrast toen hij in augustus de eerste heideplanten vond op het in 2018 afgeplagde stuk grond naast het Doldersummerveld. “Het is haast niet te geloven dat binnen een jaar er weer struikheide bloeit op deze voormalige akker. Niet één, maar veel plantjes. En niet alleen struikheide bloeit. Ook zag ik al planten van tormentil vol bloemen.” Dat geeft aan dat natuurherstel middels het Life-project nu al succesvol is. Ook elders in het beheergebied van Harald zijn werkzaamheden uitgevoerd. Zo is de slenk die onder de brug in de Huenderweg loopt ondieper gemaakt waardoor het heidegebied meer water vasthoudt. Goed voor klokjesgentiaan en kraanvogel.

HET SPIEGELVEN IN DE OUDE WILLEM

Spiegelend water in de Oude Willem

Het was prachtig om te zien dat in het voorjaar van 2019 zich het eerste water verzamelde in de nieuwe slenk door de Oude Willem. Toen waren de duikers nog niet aangelegd en stroomde de ‘beek’ nog niet, maar de slenk was door het in de zon glinsterende water goed in het landschap te herkennen. Op de oevers groeiden de eerste kiemplanten van soorten als rolklaver en veldzuring. Libellen verkenden de oevers al. In de nabije toekomst zullen de graslanden langs de slenk geleidelijk soortenrijker worden. Nu al zie je in diverse percelen dat er meer bloeiende planten opkomen. Het Spiegelven is al in een eerdere fase van het natuurherstel aangepakt. Hier kun je zien hoe de plantengroei zich ook elders kan gaan ontwikkelen. Er groeit volop dopheide, kleine zonnedauw en moeraswolfsklauw, een lust voor het oog. Lokaal in de Oude Willem zijn bomen en struiken geplant, vooral langs de bosrand. Zo wordt de kaarsrechte bosrand minder recht en ontstaat een gevarieerder landschap, geschikt voor de grauwe klauwier, het beeldmerk van het project.

Toekomst voor hei en vennen

In Berkenheuvel en aangrenzende gebieden zijn diverse vennen opgeknapt. Langs de Doldersummerweg heeft het ven flink ruimte gekregen doordat bomen en struiken rond

het water en uit de natte heide zijn weggehaald. Ook zijn sloten gedicht zodat er ook in droge zomers meer water in ven en hei blijft staan. Vanaf het fietspad is dit gebied prachtig te zien. Ook bij andere vennen en veentjes zijn sloten gedempt. Dat is goed nieuws voor planten en dieren die van een stabiele waterstand afhankelijk zijn zoals heikikker, dodaars en hoogveenplanten. Het was prachtig om te zien dat bijvoorbeeld een veentje in Berkenheuvel zelfs tijdens de droge zomer nog prettig sopte onder je voeten. De veenbes bloeide volop en talrijke vlinders zochten naar nectar op de bloeiende dopheide. Op het Wapserveld is de overgang van bos naar heide opgeknapt door hier en daar wat bos weg te halen, kleine stukjes te plaggen en sloten dicht te gooien. In de bosrand zijn wel voldoende bomen overgebleven. Niet alleen mooi om te

HET SNOEKVEEN IS EEN VAN DE VENNEN WAAR GEWERKT IS AAN HERSTEL VAN DE WATERHUISHOUDING

zien, maar ook goed voor de zeldzame draaihals, die graag in deze zone broedt.

Hotel voor dieren

In een schuurtje naast een voormalige boerderij in de Oude Willem is een dierenhotel ingericht. Hier kunnen kerkuilen, huismussen en vleermuizen terecht. Het duurde niet lang of deze soorten hadden hun nieuwe onderkomen al ontdekt. In hun appartement kunnen deze dieren in alle rust jongen grootbrengen. In bomen rondom hangen leuke vleermuisflats. Zo werken we aan de verbetering van de biodiversiteit op alle fronten!

Hersteld heidelandschap

In zowel Boschoord als in het Leggelderveld is goed te zien wat natuurherstel voor een gebied betekent. Zo zijn in Boschoord kleine stukjes hei en veen aan elkaar geknoopt door tussenliggend bos weg te halen. Door je oogharen heen zie je weer het heidelandschap dat generaal Van den Bosch aantrof toen hij de Koloniën stichtte. In het Leggelderveld is een zandrug hersteld en een sloot gedempt die twee heidedelen bruut in tweeën deelde. Nu krijgt de heide – met fantastische, soortenrijke veenputten – de tijd om te herstellen. We zijn benieuwd hoe orchideeën, beenbreek en heidekartelblad gaan reageren. Nog even afwachten...

WIDMAR VAN DER MEER MET
JONGE OEHOE (EIGEN FOTO)

Broedgeval oehoe in Drents-Friese Wold

Op 13 juni werd 'een jonge ransuil' binnengebracht bij opvangcentrum Fûgelhelling. Het nog donzige jong was gevonden door een paardrijdster en in een jas meegenomen naar huis, waarna het dier via de Dierenambulance in de opvang terecht kwam.

Het personeel had al snel in de gaten dat het niet om een ransuil ging, maar om een ongeveer driemaal grotere en viermaal zwaardere oehoe. De vogel was gevonden in een dicht bebost deel van het Drents-Friese Wold en kon nog niet echt vliegen, dus moest het nest ergens vlak in de buurt van de vindplaats hebben gezeten.

De Fûgelhelling nam onmiddellijk contact op met Staatsbosbeheer, de eigenaar van het gebied, om het dier terug te brengen. Bij jonge uilen is het namelijk normaal dat ze het nest verlaten voordat ze kunnen vliegen. Het beste is om deze dieren gewoon met rust te laten, want ouders zijn vaak in de buurt.

Met een snelle zoekactie in de omgeving van de vindplaats werd het nest ontdekt, een oud buizerdnest, waarop nog twee nestgenoten zaten. Het jong is nog op dezelfde dag op de kluit van een omgevallen beuk vlakbij het nest gezet, met een wildcamera erbij om de zaak in de gaten te houden.

De omgevallen beuk bleek de jonge oehoe te bevallen en de vogel was regelmatig op de camerabeelden te zien. Op 17 juni zat er nog maar één jong op het nest en op 21 juni was het nest leeg. Vanaf dat moment werden vaak meerdere jongen gezien op de beukenkluit en werd er ook gevoerd door de ouders.

Dit betreft het eerste broedgeval van de oehoe in Drenthe. Het eerste broedgeval in Nederland werd vastgesteld in Zuid-Limburg in 1997. Daarna breidde de populatie

zich langzaam uit naar het noorden en het westen, maar pas in 2012 werden meer dan tien territoria gevonden in Nederland, toen nog vooral in Limburg en de Achterhoek. Daarna raakte de toename in een stroomversnelling en in 2019 zijn reeds 38 paren gemeld (gegevens Oehoewerkgroep Nederland). De vestiging in Drenthe lag dus in de lijn der verwachting.

De aanwezigheid van de oehoe was al eerder vastgesteld door een medewerker van Staatsbosbeheer, die, niet ver van de nestplaats, in april braakballen had gevonden. De directe omgeving van het nest is later minutieus afgestruind op prooiresten en braakballen. Daaruit bleek dat de uilen vooral leefden van bruine ratten (10), egels (4), jonge hazen (5), vogels (23, waaronder jonge buizerd, jonge bosuil en volwassen ransuil!) en meikevers (4).

Enkele dagen na de laatste waarneming van de oehoes verschenen opeens weer zoogdieren als reeën en vossen voor de wildcamera. Het gewone leven rond het oehoeneest was kennelijk hervat.

Tekst: Hans Hasper, Willem van Manen, Widmar van der Meer, Hetty Sinnema en Raya Strikwerda

Wat doet de droogte met de natuur?

De grote droogte van de afgelopen zomer en die van vorig jaar heeft ook in de natuur van Zuidwest-Drenthe sporen nagelaten. De gevolgen op termijn kan niemand nog overzien, ook al omdat we niet weten hoe vaak zulke situaties zich in de toekomst zullen herhalen. De grote droogte past in elk geval in het voorspelde beeld van de klimaatverandering. De extremen worden sterker: extreme regenval maar ook extreme droogte. Natuurbeheerders denken na over hoe ze hiermee om moeten gaan en wat het betekent voor de toekomst van onze natuur. Veldwijzer sprak erover met twee ecologen: Ronald Popken van Natuurmonumenten en Arnout-Jan Rossenaar van Staatsbosbeheer.

VERDROOGDE VEENPUTTEN IN HET LEGGELDERVELD

ARNOUT-JAN
ROSSENAAR

RONALD POPKEN

Vicieuze cirkel

Het ligt voor de hand dat planten en dieren van natte milieus het meest te lijden hebben. 'Een groot deel van de veentjes waar normaal altijd water in staat, viel afgelopen zomers droog', zag Ronald Popken van Natuurmonumenten. De gevolgen zijn moeilijk te overzien, maar kunnen lang en ver doorwerken. Popken neemt de veenputten in het Leggelderveld als voorbeeld. 'Daar vind je prachtige vegetaties met bijzondere planten als beenbreek en tengere heideorchis. Doordat het veen droogvalt komt mineralisatie op gang, het veen oxideert. Daar komen voedingsstoffen bij vrij, waardoor de begroeiing verandert. Grove den en berk krijgen de kans om op te slaan, en die lusten veel water, zodat er nog meer water uit het veen verdwijnt en er een nog beter kiembed voor opslag ontstaat. Het is een vicieuze cirkel, alles grijpt in elkaar. De bijzondere planten zijn het slachtoffer.'

Robuust inrichten

Extra vervelend is dat de droogte en de overmaat aan stikstof elkaar versterken, aldus Arnout-Jan Rossenaar van Staatsbosbeheer. 'Niet alleen de bosopslag maar ook de vergrassing van de natte heide gaat bij deze droogte drie keer zo snel. Dus moeten we nóg intensiever beheren, nóg vaker plaggen, maaien, opslag weghalen om de bijzondere natuur te behouden.' Het enige dat volgens hem echt helpt

is natuurgebieden robuust inrichten. Het Dwingelderveld is door de herinrichting van een paar jaar terug een stuk robuuster geworden en dat heeft gewerkt: 'de veenvormende vegetaties hebben zich hier goed gehandhaafd.' Maar er is nog een probleem over, dat door de droogte goed zichtbaar werd: 'Aan de noord- en de zuidkant van het gebied liggen twee beeklopen die voor de landbouw helemaal op zo snel mogelijk afvoeren van water zijn ingericht. Die trekken water onder het Dwingelderveld weg. We moeten kijken of we die beken slimmer kunnen inrichten en beheren, met hogere peilen op bepaalde trajecten en bepaalde momenten. De landbouw heeft daar

Waterpeil Dwingelderveld volgen

Wist u dat u de (grond)waterstanden in het Dwingelderveld online kunt volgen? De meetgegevens van de peilbuizen zijn in te zien op de website van het waterschap Drents-Overijsselse Delta. U vindt ze via <https://meetdata.wdodelta.nl/NPD/app/#Meting>. Klik op een stip op de kaart en kies vervolgens 'Diagram'.

ook belang bij, want de droogte zorgt voor forse opbrengstverliezen.’ Popken denkt in dezelfde richting: ‘Sommige sloten in landbouwgebied staan tegenwoordig het hele jaar droog. Misschien moeten we ook daar meer water vast gaan houden. We moeten nadenken over de toekomst van ons waterbeheer.’

Naaldbomen in problemen

Ook het bos had duidelijk te lijden onder de droogte. De voortijdige herfstkleuren van onder meer berken en de verdorrende blaadjes van beuken zullen niemand zijn ontgaan. Het is een normale afweerreactie van de bomen. Erger zijn sommige naaldboomsoorten eraan toe, zoals fijnspar, douglas en lariks. Plaatselijk zijn daarvan zelfs hele plukken aan het doodgaan. Dat juist deze soorten het eerst in de problemen komen is geen wonder, aldus Rossenaar. ‘Het zijn alle drie uitheemse soorten die in hun natuurlijke verspreidingsgebied in een vochtig milieu groeien. De fijnspar op berghellingen in Midden-Europa, de douglas in de gematigde regenwouden aan de westkust van Noord-Amerika, de lariks in Japan. Ze zijn in Drenthe veel aangeplant omdat de bodem hier relatief vochtig is door de keileem.’

Natuurbeheerders zijn al een tijd bezig om juist deze soorten terug te dringen om een natuurlijker, gemengd bos met meer inheemse soorten te ontwikkelen (zie artikelen over boskap in deze Veldwijzer). Nu doet de natuur zelf het werk, dus dat is dan mooi meegenomen, zou je kunnen denken. Maar zo ligt het toch niet volgens Rossenaar: ‘De schaal waarop het nu gebeurt is te groot. Vooral als de letterzetter [een kevertje, red.] in de aangetaste bomen zijn kans grijpt en zich explosief uitbreidt, kan het hard gaan. Je

wilt dat het geleidelijker gaat. Als een heel perceel het loodje legt, kan het een hele tijd duren voordat zich daar iets van een nieuw bos ontwikkelt dat er een beetje aardig uitziet.’ Veel valt er niet aan te doen, behalve doorgaan op de ingezette weg: ‘De ontwikkeling richting gemengd bos met meer loofbomen, inheemse soorten, zodat de risico’s van ziekten en plagen minder worden en het bos beter is aangepast aan het klimaat.’

Er gaat alleen maar af, er komt niets bij

Door opwarming en droogte zullen op termijn planten- en diersoorten met een noordelijke verspreiding, die van vocht en kou houden, uit ons land verdwijnen, verwacht zowel Popken als Rossenaar. Daar zijn nogal wat kenmerkende soorten van natte heide en veentjes bij. Rossenaar geeft als voorbeeld de kleine veenbes: ‘Die heeft vocht nodig, maar ook periodieke koude. Je ziet nu al dat hij het zwaar heeft. Hetzelfde geldt voor bijvoorbeeld lavendelheide en beenbreek.’ Wie denkt dat zuidelijke soorten de plaats van

de verdwijnende noorderlingen komen innemen heeft het mis. ‘Ja, vogels en libellen, daarvan zie je soorten uit het zuiden oprukken, want die kunnen goed vliegen en zich dus makkelijk verspreiden. Maar de meeste dieren kunnen dat niet, en planten al helemaal niet. Er is geen enkele manier waarop een soort uit het zuiden een veentje in Drenthe kan bereiken, want het tussenliggende landschap is totaal ongeschikt, als er onderweg al geschikte plekjes zijn liggen ze veel te ver uit elkaar. Er gaat dus alleen maar af en er komt niks bij.’

Toch is het voor beide natuurbeheerders geen reden om bij de pakken neer te zitten. Popken: ‘Je stelt als natuurbeheerder alles in het werk om kwetsbare soorten te behouden. Dat houdt misschien een keer op, maar dan heb je wel je gedaan wat je kon.’ Rossenaar: ‘Als we ons best doen kunnen we ook veel soorten behouden. En soms boeken we ook successen, neem de terugkeer van het rozenkransje in het Dwingelderveld.’

Wilde natuur in Drents-Friese Wold: het vervolg

Het Drents-Friese Wold is in verandering. In het beheer- en inrichtingsplan, herzien in 2013, is een ambitie van meer natuurlijk bos opgeschreven. Maar wat bedoelen we daar dan precies mee, wat betekent dat voor de toegankelijkheid en recreatie? En hoe gaan we dat realiseren? Met die vragen is een werkgroep Wilde Natuur in 2018 aan de slag gegaan. In februari 2019 zijn op een inloopavond in Zorgvlied conceptkaarten gepresenteerd. Op die avond zijn veel wensen en belangen naar voren gekomen. Vervolgens zijn er gesprekken gevoerd met ruiters, mountainbikers en wandelaars. In mei en juni heeft Alanda de Boer informatieve artikelen geschreven over de vraag wat bewoners en gebruikers van de veranderingen vinden. De volledige artikelen zijn in de digitale nieuwsbrieven opgenomen en terug te lezen op de website van het Nationaal Park: www.nationaalpark-drents-friese-wold.nl/unieke-natuur/wilde-natuur.

Het is de bedoeling dat er rond de jaarwisseling een plan van aanpak ligt hoe we omgaan met routes voor verschillende gebruikers van het Drents-Friese Wold en hoe we stapsgewijs gaan veranderen. Kijk voor actuele informatie op de website. En wilt u op de hoogte worden gehouden van bijeenkomsten en plannen, dan kunt u zich abonneren op de digitale nieuwsbrief.

Junior Ranger Karlijn: 'Het gaat om ónze toekomst'

Karlijn Barf is een van de Junior Rangers van het Drents-Friese Wold. De jongeren doen educatieve, nuttige en leuke activiteiten in het Nationaal Park. 'Als Junior Ranger mogen we af en toe van de paden af. Dat is fantastisch, want dan zie je andere dingen en je hebt het idee dat je de enige op de wereld bent. Dat is een fantastische ervaring.'

'De ontwikkelingen die gaande zijn, dat er een gebied vrij wordt gemaakt waar de natuur de natuur mag zijn, zien sommige mensen als beperking. Ik snap het wel, maar vind het wel jammer. Want met het geven van een klein stukje van het grote Drents-Friese Wold aan de natuur, krijgen we veel terug. En bovendien: het voordeel is dat iederéén daar straks mag struinen. Je kunt er heel mooie dingen zien, even genieten van een echt stukje natuur. Dat is een ervaring die iedereen dan mag meemaken.'

'Bij de ontwikkelingen wordt ook de jeugd betrokken. Dat is fijn, want het gaat namelijk om ónze toekomst. Ik ervaar bij activiteiten zoals open dagen, dat mensen die iets meer horen en zien van de natuur verwonderd raken en daardoor meer begrip krijgen voor beslissingen die ten goede van de natuur worden gemaakt. Want dan weten ze: het is ook ten goede van onszelf.'

Tekst: Alanda de Boer

FOTO: LIESBETH KOEL (STAATSBOSBEHEER)

Nieuw in Drents-Friese Wold: vrijwillige boswachters

De kans dat je tijdens een wandeling of fietstocht in het Drents-Friese Wold een boswachter tegenkomt is sinds kort toegenomen. Zowel voor Staatsbosbeheer als Natuurmonumenten gaan regelmatig vrijwillige boswachters op pad. Zij houden een oogje in het zeil en rapporteren als ergens iets aan de hand is, maar hun belangrijkste functie is die van gastheer of gastvrouw: bezoekers uitleg geven, vragen beantwoorden en soms letterlijk de weg wijzen.

Staatsbosbeheer heeft zeven vrijwillige boswachters in het gebied. Hun opleiding is nog niet afgerond, maar intussen zijn ze al gewoon aan de slag. Hun belangrijkste taak is voorlichting geven, vertelt 'boswachter Publiek' Liesbeth Koel, die de vrijwilligers begeleidt. 'Bezoekers vinden het fijn om een boswachter tegen te komen. Ze hebben vragen, of willen graag vertellen wat ze gezien hebben. De kans dat ze een van de beroepskrachten tegenkomen is klein, we beheren met een klein team een gebied van zesduizend hectare. De vrijwillige boswachters zijn dus een zeer welkome aanvulling.'

Buddyhond

Een van die vrijwillige boswachters is René Westerhoff uit Wapse. 'In 2011 ben ik arbeidsongeschikt geraakt door mijn werk; sinds drie jaar heb ik een buddyhond, waardoor ik weer meer buiten kom. Ik was op zoek naar een zinvolle daginvulling, ik hou van de natuur, kan goed met mensen omgaan en wil graag iets leren, dat komt nu mooi samen.' De hond is een handig aanknopingspunt om met bezoekers aan de praat te raken: 'Mensen worden nieuwsgierig als ze hem zien en dan heb je al snel een gesprek.'

Stoomcursus Drents-Friese Wold

Collega Rob Bleijs is zowel bij Natuurmonumenten als bij Staatsbosbeheer aan de slag gegaan als vrijwillig boswachter. 'Ik bracht al veel tijd in het veld door, vooral wandelend met de hond, en dacht, daar kan ik misschien ook iets nuttigs mee doen. Ik zag de oproep op Twitter en heb me aangemeld.' Rob woont in de buurt van het Dwingelderveld en kende het Drents-Friese Wold nog niet heel goed. Maar al doende leert hij snel bij: 'Ik rij steeds minder vaak fout.' Hij doet zijn dienst vaak op de fiets: 'Dan rijd ik altijd eerst naar de plekken waar je het meeste publiek kunt verwachten.'

Foeigesprekjes

Kennis van het gebied en het beheer is uiteraard een belangrijk onderdeel van de opleiding van de boswachters, maar ook omgaan met mensen. Al die aspecten komen goed van pas bij de 'foeigesprekjes', zoals Liesbeth ze noemt. Bijvoorbeeld met de eigenaars van honden die loslopen op plekken waar dat niet mag. 'Dan kan ik uitleggen waarom dat daar niet zo handig is', vertelt Rob. 'In het Aekingerzand bijvoorbeeld omdat daar vogels op de kale grond broeden, die je dus al snel verstoort. Mensen reageren dan vaak van 'o, maar dat wist ik niet'. Bijna altijd ontstaat er begrip, en dat is pure winst. Ik ben nog niemand tegengekomen die er slecht op reageerde.'

Maar mocht dat toch een keer gebeuren, dan is het 'nog een prettige dag wensen en doorlopen', besluit Liesbeth.

Sprokkelwark

Wit bosvogeltje floreert

Sinds een jaar of tien bloeit er jaarlijks een opvallende orchidee in het Drents-Friese Wold: het wit bosvogeltje. Jarenlang bloeide er slechts één plant met opvallend helderwitte, forse bloemen. Sinds 2018 heeft de plant gezelschap gekregen van zaailingen. In 2019 waren er in totaal vier andere planten in de directe omgeving te vinden. Opmerkelijk, want het wit bosvogeltje is uiterst zeldzaam in Nederland. De soort heeft voorkeur voor bosranden op kalkrijke bodem. Zo'n bodem hebben we hier niet; toch houdt het wit bosvogeltje stand en breidt het zich dus zelfs uit. Orchideeën hebben uiterst lichte zaden die honderden kilometers door de lucht kunnen overbruggen. Ieder jaar worden in Nederland wel ergens vreemde orchideeën gevonden, maar vaak zijn die na een jaar weer verdwenen. Zo niet het wit bosvogeltje. Goed nieuws!

Droogte slecht voor kommavlinder

Twee opeenvolgende zeer droge zomers pakken slecht uit voor dagvlinders die hoge eisen aan hun leefgebied stellen. Voorbeelden zijn kommavlinder en heivlinder. Beide soorten leven in droge heide. Als de planten waarop zij eitjes leggen of waarop zij voedsel (nectar!) zoeken sterk verdrogen, hebben ze een probleem. Vooral in 2018 was te zien dat de vlinders zich met meerdere tegelijk op de weinige overblijvende bloeiende planten concentreerden. In 2019 zijn op sommige plekken helemaal geen komma- en heivlinders gezien en op de andere locaties veel minder dan in 2017. In grote terreinen kan een populatie zich gemakkelijker herstellen dan in kleine terreinen, waar een kwetsbare soort als de kommavlinder snel kan uitsterven. Dat lijkt nu te zijn gebeurd in het Nuilerveld. In het Dwingelderveld waren de aantallen erg laag, maar is herstel mogelijk. De tijd zal leren of beide typische heidevlinders het gaan redden.

De Zaadstee: gezellige informatieruimte bij schaapskooi Lhee

Bij de schaapskooi van Natuurmonumenten in Lhee in het Dwingelderveld is sinds een tijdje een informatieruimte gevestigd. 'De Zaadstee' is een gezellige ruimte, waar vrijwilligers van Natuurmonumenten met veel plezier recreanten ontvangen en vertellen over de schapen, het heidebeheer en meer. Koffie en thee zijn binnen handbereik en het uitzicht is schitterend. Bezoekers kunnen zich er voorbereiden op een wandeling of juist even bijkomen van opgedane ervaringen. Of vertrek of aankomst van de schaapskudde meemaken, wat niet alleen voor kinderen een mooie belevenis is...

Met enige regelmaat worden er in De Zaadstee ook workshops gehouden, zoals spinnen, viltten of kaarden. De schaapskooi ligt aan Achter 't Zaad 4 op ongeveer tien minuten lopen van de parkeerplaats in het bos. Voor invaliden is er een speciale parkeerplek bij de kooi zelf. De tijdstippen van vertrek en aankomst van de kudde zijn in de periode mei tot en met september niet precies aan te geven. Dat hangt af van het weer en van de begrazingsplek in het Dwingelderveld. De Zaadstee is open op zondag, 's winters van 13.00 tot 17.00 uur, 's zomers van 11.00 tot 17.00 uur. Volg de Zaadstee op Twitter via @dezaadstee.

Nieuw fietspad Oude Willem

Als het mee zit, is eind dit jaar het nieuwe fietspad aan de noordkant van het natuurgebied Oude Willem klaar. Het betonpad sluit via het bos aan op het fietspadennetwerk van het Drents-Friese Wold. Zo kunnen fietsers nog beter van het mooie Nationaal Park genieten. Even verderop ligt de nieuwe ruiterroute. Na openstelling van de nieuwe routes verdwijnen de bestaande fietsroute en ruiterroute halverwege de Oude Willem. Aansluitende routes worden verwijderd. Zo krijgt het Nationaal Park een rustiger kern en wordt het wat drukker aan de randen.

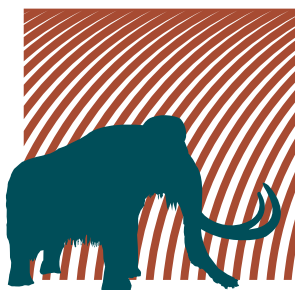
Dennenorchis en ander naald- bosplanten: kwestie van winst en verlies

De laatste jaren zijn er op meer plekken exemplaren van de dennenorchis gevonden. Soms verdwijnen ze ook weer. Vaak heeft dat te maken met de natuurlijke ontwikkeling van een aangeplant naaldbos naar een meer gemengd bos, waarin voor de dennenorchis minder plaats is. Maar door de afgelopen droge zomers krijgt de dennenorchis een gevoelige tik. Meestal staat deze orchideeënsoort op vrij droge bodems zonder veel andere begeleidende planten, gewoon puur op een bedje van dennennaalden. Bij hoge temperaturen en langdurige droogte droogt de bodem sterk uit. De tere dennenorchisplanten kunnen daar slecht tegen. Daardoor zijn sommige populaties in twee jaar gedecimeerd. Verheugend is echter dat er ook weer een paar nieuwe plekken zijn gevonden, vooral in het Drents-Friese Wold. Overigens hebben meer naaldbosplanten het moeilijk door de droogte. De wolfsklauwen in de Natura 2000-gebieden bijvoorbeeld. Zowel de grote wolfsklauw als de stekende wolfsklauw is sterk achteruitgegaan, hoewel niet overal in dezelfde mate. Vooral groeiplaatsen op droogtegevoelige bodems lijken een tik te hebben gekregen. Opvallend is dat de zeer zeldzame dennenwolfsklauw nauwelijks is afgenomen. Het is afwachten of de soorten de veerkracht hebben om zich in de komende jaren te herstellen.

Nieuwe wandelroute: De Ster van Dwingeloo

Onlangs verscheen de wandelroute-gids 'Wandel De Ster van Dwingeloo'. De gids beschrijft een nieuwe Lange Afstands Wandeling (LAW) van ongeveer 110 kilometer lang rondom Dwingeloo. De opzet is bijzonder: de route is verdeeld in vijf lussen van ongeveer 22 kilometer, die elk een rondwandeling vormen met Dwingeloo als begin- en eindpunt. Samen vormen ze vanuit het hart van Dwingeloo een ster. De route is opgezet door een groep samenwerkende recreatieondernemers uit Dwingeloo. Hun doel is Dwingeloo op de kaart zetten als 'Sterrendorp'. Onder de noemer 'Beleef de Ruimte' spelen zij in op het unieke samenspel van natuur en techniek op het Dwingelderveld. De routes doen verschillende plekken op het Dwingelderveld aan, maar ook het Oosterzand bij Uffelte en het Drents-Friese Wold bij Diever. In het handige routeboekje in zakformaat zijn ook interessante tips opgenomen over natuur, cultuur, leuke bezienswaardigheden en pauzeadressen onderweg. De wandelgids is voor € 2,95 verkrijgbaar bij de TIP-vestigingen in de gemeente Westerveld en bij de deelnemende recreatieondernemers.

Nieuw logo Holtingerveld

Oerlandschap Holtingerveld heeft een nieuw logo.

De vormgeving sluit aan op de logo's van de Nationale Parken, waaronder Dwingelderveld en Drents-Friese Wold. De mammoet staat symbool voor de talrijke connecties van het gebied met de prehistorie.

Holtingerveld

Mammoet ontdekpad

Binnenkort op het Holtingerveld te beleven: het Mammoet ontdekpad, werktitel voor een wandeling over de Havelterberg waarin allerlei spannende opdrachten zijn verwerkt. Speciaal gemaakt voor gezinnen met kinderen in de leeftijd van 6 tot 12 jaar. Het ontdekpad volgt het tracé van de Hunebedroute van 2,4 kilometer. De tocht begint bij het informatiecentrum/Brasserie Oer, waar de deelnemers zich passend verkleden. Gekleed in een dierenvel van een echte oermens en uitgerust met een speciale buidel gaan de kinderen op pad. In de buidel zitten verschillende opdrachten die ze langs de route moeten uitvoeren, zoals verschillende sporen en prenten herkennen. Hoe ziet de voetafdruk van de wolharige mammoet eruit? Verderop moeten de kinderen zelf zwerfkeien verslepen, op de wijze zoals de hunebedbouwers de keien voor de hunebedden versleepten. Bij de schaapskooi gaan ze zelf wol spinnen. Al met al duurt de ontdektocht zo'n twee uur. De buidel met opdrachten is voor het einde van 2019 beschikbaar bij het Infocentrum/Brasserie Oer. Voor het gebruik van het materiaal wordt een kleine vergoeding gevraagd.

De waterlobelia en de droogte

Door twee achtereenvolgende droge jaren viel het Koelewaartsveen (Dwingelderveld) in 2019 vrijwel helemaal droog. De vraag is welke gevolgen dat heeft voor de bijzondere flora van het ven. In het Koelewaartsveen bloeien jaarlijks tussen de vijf- en de tienduizend planten van de zeer zeldzame waterlobelia, samen met duizenden exemplaren van het oeverkruid. Ook moeraswolfsklauw, waterpostelein en grondster groeien er veel.

Volgens Gerard Oostermeijer van de Universiteit van Amsterdam valt het wel mee. Hij ziet niet alleen nadelen maar ook een voordeel: "Wanneer een ven als dit droogvalt kunnen de populaties van al die leuke soorten weer eens verjongen." Arnout-Jan Rossenaar, ecoloog bij Staatsbosbeheer in Drenthe, ziet nog een voordeel. "Voor een ondiep ven van dit type is droogval belangrijk omdat opgehoopte organische stof wordt afgebroken." Daardoor loopt de bodem niet het risico helemaal met een laag drab te worden bedekt, wat de bijzondere planten zou verdrijven. Die houden juist van een kale zandbodem.

Natuurlijk moet het ven wel weer vollopen. Begin november stond het ven gelukkig alweer voor de helft vol water. Volgend jaar maar eens kijken hoe de waterlobelia er bij staat. De regen betekende overigens ook goed nieuws voor de vele heidevennen en veentjes die wel erg last van de droogte hadden...

Documentaire over heischraal grasland

In het voorjaar van 2019 is een korte documentaire gemaakt over de betekenis van heischraal grasland. De opnames zijn gemaakt in het Holtingerveld omdat daar enkele van de belangrijkste heischrale graslanden van Nederland voorkomen. Door de documentaire gaat het begrip heischraal grasland meer leven. Terreinbeheerders en provincie werken samen hard aan herstel en uitbreiding van dit uiterst bedreigde natuurtipe vol bijzondere planten- en diersoorten. De documentaire is te vinden op YouTube. Typ **Red de heischrale natuur** en kijk!

Buitencentrum Drents-Friese Wold
Terwisscha 6a
8426 SJ Appelscha
0516 - 464020

Bezoekerscentrum Dwingelderveld
Benderse 22
7963 RA Ruinen
0522 - 472951

Poort Holtingerveld
Van Helomaweg 14
7971 PX Havelte
0521 - 341222

Websites

www.np-drentsfriesewold.nl
www.np-dwingelderveld.nl
www.holtingerveld.nl
www.regionaalandschap-drenthe.nl

Twitter

@NationaalParkDF
@Dwingelderveld
@BCDwingelderveld

Facebook

www.facebook.com/gastherendfw
www.facebook.com/dwingelderveld

Instagram

[bezoekerscentrumdwingelderveld](https://www.instagram.com/bezoekerscentrumdwingelderveld)

Colofon

Redactie

Henk van den Brink (eindredactie),
Hans Dekker, Nico Driessen, Mariet
Keuning, Hans Kruk, Monique Pas,
Catrien Scholten, Axel Wiewel, Paulien
Zomer

Redactieadres

Secretariaat Regionaal Landschap,
Postbus 122, 9400 AC Assen
0592 - 36 55 55
dwingelderveld@drenthe.nl
drents-friese-wold@drenthe.nl

Grafische vormgeving

Provincie Drenthe

Fotografie

Hans Dekker, tenzij anders vermeld

Veldwijzer is een periodieke uitgave met nieuws en achtergronden van Nationaal Park Drents-Friese Wold, Nationaal Park Dwingelderveld en Oerlandschap Holtingerveld. Het blad verschijnt twee maal per jaar, wordt huis aan huis bezorgd rond de gebieden, en is verkrijgbaar in de bezoekerscentra van Natuurmonumenten en Staatsbosbeheer.

Oplage: 26.500.

© Stuurgroep Regionaal Landschap Drents-Friese grensstreek 2019

Teksten van dit informatiebulletin mogen gebruikt worden voor niet-commerciële doeleinden, onder vermelding van de bron.